

KOMPARATIVNA ANALIZA SRODNIH PRIMJERA REKONSTRUKCIJE I ZAŠTITE SPOMENIKA I MOGUĆNOSTI OBNOVE KARLOVAČKE ZVIJEZDE

PRIMJERI UTVRĐENIH GRADOVA, MJESTA I CITADELA IZ RANOG I ZRELOG DOBA BASTIONIRANIH SISTEMA , CCA. 1550. - 1750.

Fortifikacije gradova kao golemi materjalni zahvati u prostoru - uvijek su se izvodile od lokalnog materijala. Mnoge drvene fortifikacije su nestale radi trošnosti gradiva.

Upravo neumitni nestanak drvenih utvrđenja sugerira - u usporedbi s vidljivim ostacima kamenih utvrđenja - u krajevima bogatim kamenom - da u ostalim krajevima civilizacije nije ni bilo.

No to nije tako. Za razliku od starijih utvrđenja (u područjima bez kamenja) - koja su kombinacija nasipa, šanca i visokih drvenih palisada (u pravilu) - novovjeka utvrđenja - kao Karlovac su šanci, nasip, s niskom palisadom i to ukopanom, s vanjske strane šanca! Takva utvrđenja, zbog svoje negorivosti i netruljenje gradiva sačuvana su mnogo bolje.

U Hrvatskoj npr. u dijelovima Karlovac, Varaždin, Koprivnica.

U Europskim okvirima - u krajevima s malo kamena - u Poljskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj, Danskoj, npr.

Razvijenija i skuplja tehnologija (ali obrambeno ne i bolja) je obzidanje zemljanih nasipa opekom.

U Hrvatskoj - Brod, Stara Gradiška, Osijek (Bili još Rača i Petrovaradin - u sastavu Slavonske granice.)

Europski - skoro sva de Vaubanov utvrđenja, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Poljska, Nizozemska, Belgija, Češka, Italija

Rekonstrukcija i zaštita u užem smislu čvrsto je povezana s gradivom spomenika. Što je materijal skuplji i obnova je skuplja.

S druge strane zemljane fortifikacije i izvorno su se obnavljale svake godine. - pogotovo u početku - jer je kiša ispirala mnogo zemlje s bedema - na kojima trava još nije potpuno učvrstila tlo - u šance.

FUNKCIONALNA ANALIZA SRODNIH PRIMJERA

Valja izanalizirati šire - kako bi lakše shvatili gdje smo mi.

Npr. Zittadella Julich u Ruhru - 16. st. opeka, izvorno sjedište kneza sa vojarnom. Nakon bombardiranja u 2.s.r. izgrađena gimnazija umjesto 90 % dvora i vojarni..... Zadnjih godina veliki naponi za poboljšanje odnosa...

Grad s'Hertogen Bosch u južnoj Nizozemskoj - sad oko 350.000 stanovnika, zemljani bedemi i šančevi, dio opeka, izvrsno turistički aktiviran, čamci u šančevima, - 16-17. st. U bastione u tijeku obnove ubačeni bunker državnog arhiva.

Bourtange - u sj-ist Nizozemskoj, 16-17. st. , granično mjesto s vojarnom , peterokutni bastionirani zemljani sustav . Obnavljan cca između 1965. i 1995. Sada uzorno turistički samoodrživ. Inovativno korišteni financijski i tehnološki resursi za obnovu. Uzor nama za radove na Slavonskom Brodu.

Ulm - Njemačka - Bundesfestung - opredjeljenje ozbiljnog grada na imiđu kroz složeni i izvorno vrlo skup sustav fortifikacija - od opeke - 16-19. st.

Naarden - Nizozemska - istočni prilaz A'damu, na oko 40 km. - srednjovjekovni grad - koji u 17. st - novi sustav fortifikacije - opeka oko zemljanih bedema , širokih šančeva. Odličan primjer revitalizacije u više sukcesivnih koraka. Pratim u detalje od 1995. Od razrađenog plana za cjelinu postojala je samo odluka o zaštiti prostora oko, i samog spomenika. I to nakon što je krajem 1920tih uspješno zaustavljen već potpuno pripremljen i razrađen plan devastacije - zasipavanjem šančeva , sa izgradnjom stambenih zona u tom prostoru i oko njega. Jezgra Naardena podjednaka je veličinom jezgri Karlovca. Bitno manji broj stanovnika sada - oko 10000 ili manje - ne treba stvarati zabunu . - jer je ova gradska općina dio konurbacije od oko 4,5 mil stanovnika- središnje u <nizozemskoj. Sličnost s Karlovcem je da unatoč postojanju važnih NL fort. inženjera, - ovo su projektirali i izveli Francuzi m-(slijedom odgovarajućeg međudržavnog ugovora). Kompletna devastacija koja je bila planirana za 1930te zaustavljena je lobiranjem preko kraljevske kuće i vrha zapovjedništva vojske. Osnovana je Nizozemska zaklada za fortifikacije - pod patronatom kraljevske kuće i predsjedanjem zapovjednika združenih rodova oružanih snaga. Pripremljeno je i osnivanje muzeja Nizozemskih fortifikacija, koji je i ostvaren oko 1960. Tada su došle nove opasnosti od planova gradske općine za revitalizaciju povjesnog grada

POLAZIŠTA - AUTENTIČNI NAČIN GRADNJE I UTJECAJ NA OBLIKE

Tehnologija korištene kod izvorne izvedbe bila je i ovdje upotrebljavana već stoljećima, osim nekoliko inovacija - koje su stvorene u uskomešanom europskom novovjekom "restrukturiranju". Nov je raspored volumena i detalji u organizaciji izvođenja - koji su omogućili njegovu zaista pravilnu izvedbu. Jasno , novo je prilagođavanje svega dotadašnjeg znanja u funkciju obrane od topova, baruta u "lagumima", i centraliziranih velikih vojski. Drvene kuće, ciglene i kamene palače i crkve , zemljani bedemi , šančevi s vodom , palisade -- sve je to postojalo - već mnogo stoljeća na ovom terenu.

PROBLEM RJEŠAVANJA PROBLEMA OŠTEĆENJA FORTIFIKACIJE U ZVIJEZDI U POJASU BEDEMA I ŠANČEVA I IZVAN ZVIJEZDE

Osim grubih devastacija gradnjom u prostoru šančeva i bedema - tu je i izravna devastacija same zemljene mase bedema i volumena za vodu šančeva. Obzirom da su zemljani profili bedema i šančeva bili u izvorno doba svake godine popravljani , benevolentno gledano i ovakvi veći popravci mogu se gledati kao zakašnjelo održavanje.

Zagađenja građenjem su velika.

Sumarno : Jugo-istočna polovica fortifikacijskog oboda - i njegovog šireg prostora . sve do barem Kamenskog , je lakše obnovljiva.

S-Z dio je , pogotovo u području prvog izlaska izgradnje izvan bedema - s također povjesnim značenjem - sigurno neobnovljiv - tj. pitanje je u kojoj mjeri i kada pristupiti kojoj intervenciji - kada u budućnosti.

Tim važnija je savršenija prezentacija u J-I dijelu.

Najveće devastacije u ovom području su kolektor u šancu - koji je cijeli u izvornom volumenu vode ; umirovljenički dom u bastionu , čijim predviđanjem je I.P.U. Zg. krajem 1970tih htio izići u susret suvremenim potrebama i inicijativama - ali je sve izašlo na nesustavan način ; i zagađenje prve linije obrane - prirodne - rijeke Korane - dizanjem nivoa vode, potapanjem otočića i brzaka između, stvaranjem umjetnog jezera neugodna mirisa- gdje se ljudi ne žele od tad kupati - zahvat istodoban sa stavljanjem kanalizacije u šanac.

SAGLEDAVANJE MOGUĆNOSTI ZAŠTITE PROSTORA IZVAN ZVIJEZDE

Shvaćanjem da su prirodni resursi - krajolik, i fortifikacijsko (kulturno) nasljeđe dijelovi istog sustava, stavlja ih se u istu , sad donekle novu namjenu, i istim načinom štiti, valorizira, i koristi se njima.

MOGUĆNOSTI OČUVANJA KULTURNOG KRAJOLIKA S POSTAVLJANJEM GRANICE ZAŠTITE

Kad sve to gore navedeno smatramo za kulturni krajolik , onda valja samo odrediti prostore za intenzivnu eksploataciju - izvan toga. Npr. trgovačku, skladišnu, industrijsku - bilo koju intenzivnu izgradnju .

Kako je grad osjetno pao u broju stanovnika, gravitacijsko područje - županija- još mnogo više, snažan je trend starenja i očit dalji pad broja aktivnog stanovništva - to pažljivim raspoređivanjem novih namjena (pospremanjem-uređivanjem) , sigurno ima mnogo mjesta za smještaj sadašnjih i budućih funkcija , bez širenja izgrađenog prostora.

PROGRAM REKONSTRUKCIJE FORTIFIKACIJSKOG SUSTAVA

Nakon shvaćanja što je cjelina forti. sustava - i da su sve rijeke, močvare, čret, šume , polja, uzvisine mišljene u toj funkciji, a i opet ih se može tako atraktivno aktivirati, postavlja se izazov kako programirati obnovu ključnih dijelova. Važno je da se prilagodi cijela filozofija i tada pojedini dijelovi prostora budu sukcesivno i/ili usporedno obnavljani , dobivali " zakašnjelo održavanje" - koje je samo po sebi atrakcija.

IDENTIFIKACIJA ORIGINALNIH OBLIKA POJEDINIH POVJESNIH SLOJEVA

Važno je potpuno točno odrediti izvorne visinske kote - isto dosad nije urađeno. U ovakvom nizinskom i novovjekom utvrđenom gradu centimetri visine su bitni, i s njima se izvorno ekonomiziralo. Isto tako, sada valja biti potpuno siguran radi usklađene obnove na različitim mjestima.

MOGUĆNOSTI ZAŠTITE I REKONSTRUIRANJA POJEDINIH OBLIKA I ORIGINALNIH NALAZA

Valja geodetski potpuno točno odrediti položaj izvornih dijelova i u digitalnom obliku preklopiti s najtočnijom katastarskom izmjerom.

Nalazi temelja pojedinih gradskih vrata, kapelica nalazit će se na točno tim mjestima na određenoj visini - u pravilu položaju izvornog popločenja.

TEHNIČKA RJEŠENJA ZA ŽIVLJENJE POJEDINIH DIJELOVA BAŠTINE U DANAŠNJICI

Održavanje jednom obnovljenih dijelova povjesne fortifikacije zahtijeva specifično iskustvo. - da bi bilo isplativo - jer sve se radi o tome.

Održavanje trave na strmim kosinama je osim čisto tehničkim rješenjima moguće i atraktivnom kombinacijom izvornih metoda sa nešto suvremene tehnologije. U stvarnosti npr. životinje pasu - kao konji, ovce, koze, guske - već prema dijelovima -ravnim, ili različitim kosina. Zone su odijeljene električnim pastirima. Postoji priručni smještaj za životinje, i postoje ljudi koji suv za njih odgovorni.

Voda u šančevima - ako je ima, valja biti dovoljan protok. Održavanje dovoljne čistoće - do neke mjere se može poboljšati odgovarajućim poribljavanjem. U pravilu se savršeni ugođaj postiže dodatnim pumpanjem i filtriranjem.

PLANERSKO ORGANIZACIJSKA PROBLEMATIKA

Planiranje ovoga valja uvijek biti usklađeno sa skoro svim gradskim službama.

Detalje za stalno nova pitanja u tijeku usađivanja (implantiranja) ovog sustava u jednoj zapravo potpuno novoj filozofiji - valja uvijek nanovo kritički odabrati iz najboljih europskih primjera. Implantiranje-usađivanje projekta je izuzetno složeno - te valja naodgojiti dovoljno vrijednih ljudi u svim dijelovima i razinama, te uspješno usaditi odličan -pobjednički nastup sa stručnjacima koji su glavni autori.

PRIMJERI NEKIH KLJUČNIH ZAHVATA

Npr u "Old Rauma- UNESCO site" u Finskoj - upravo ključna karika za obnovu i održavanje ovog starog jezgra veličine starog Karlovca je zajednički komunalni centar stanovnika koji uglavnom sami sebi održavaju kuće i njihovu opremu. Tu ostavljaju i razmjenjuju dijelove koji su im višak, imaju radionicu, gdje si mogu sami nešto napraviti, povremeno je majstor na raspolaganju - neko od dobrovoljaca iz ove udruge građana.....

ANALIZA MOGUĆIH KRITIČNIH MJESTA TIJEKOM IZRADE I REALIZACIJE PROJEKTA

Kritična mjesta su :

prihvatanje ovog cjelovitog nasljeđa kao vlastitog - tome se valja posvetiti;

prihvatanje kao dovoljno važnog i dohodovnog naslijeđa - tome se valja posvetiti ;

onemogućiti rušenje nove filozofije zbog mijeeenjanja ljudi i stranaka - svi na tome djelovati;

stvaranje oduševljenja i uklanjanje srama od "nove filozofije";

poteškoće s usađivanjem - implementacijom - skoro neće biti čovjeka koji će cijelu studiju budućeg glavnog projekta pročitati i razumjeti - trebat će organizirati složene strukture podprojekata , njihovih osvještenih i educiranih voditelja - koji će se uklapati u glavni projekt. Inicijatori i autori glavnog projekta , odnosno njihovi nasljednici valjat će koordinirati ove podprojekte , jer to je jedini način da se postigne Veliki cilj, dugotrajni cilj, međunarodna potpora...

PROCJENA MOGUĆIH TROŠKOVA REKONSTRUKCIJE FORTIFIKACIJSKOG SUSTAVA PO CJELINAMA

Fortifikacije Karlovca izrađene su od lokalnog, izvornog materijala , vrlo jednostavnim radnim postupcima. Duhovni dio ostvarenja je neusporedivo složeniji od materijalnog ostvarenja. Samo izvođenje radova može biti suvremenim strojevima (sve ili dio) , - kao u Bourtangeu i Brodu , ili rukama tradicionalnim alatima - čak s mišicama turista - rekreativaca - kao u Lelystadtu

Usporedljive su cijene svih izvedenih radova u Brodu

Kad se te radove izvodi na odgovarajući način - koji se može naučiti samo preko niza europskih primjera - onda su te cijene mnogo niže od očekivanih . Naime ako obnavljamo zemljani bedem - onda će i biti zemljani bedem. - i to je jedino ispravno , najatraktivnije već samim činom obnavljanja, a i najjeftinije.

Cijeli grad Karlovac (zvijezda) izvorno je napravljen od domaćeg materijala, izuzev malih količina specifične opreme.

DINAMIKA I PRIORITETI ZAHVATA

Apsolutni prioritet je PREPOZNAVANJE,

MOTIVACIJA,

HOMOGENIZACIJA.

Uvijek je vještina planiranja - postizanje "društvenog dogovora", odnosno socijalnog zadovoljstva , dosizljivim sredstvima.

Upravo realnost postizanja društveno korisnog cilja čini projekt uspješnim.

S. Lončarić,2010.